

Maria Hełdak, Beata Raszka

Uwarunkowania rozwoju turystyki na przykładzie wsi podhalańskich

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 83-93

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA HEŁDAK, BEATA RASZKA

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI NA PRZYKŁADZIE WSI PODHALAŃSKICH

Wprowadzenie

Celem pracy jest analiza uwarunkowań rozwoju turystyki w gminie Bukowina Tatrzańska, dokonana na podstawie oceny zasobów turystycznych przestrzeni, w tym potencjału przyrodniczego, kulturowego i infrastrukturalnego oraz kapitału ludzkiego i przedsiębiorczości społeczności lokalnej. Badania ujawniły, że w rozwoju turystycznym gminy, poza zasobami turystycznymi przestrzeni, niebagatelną rolę odegrały przedsiębiorczość społeczności lokalnej oraz jej potencjał organizacyjny. Nieformalne więzi społeczne i wzajemne zaufanie mieszkańców są tutaj impulsem działania dla nowych przedsięwzięć inwestycyjnych.

1. Czynniki determinujące rozwój wypoczynku w gospodarstwach rolnych

W literaturze wiele miejsca poświęca się atrakcyjności wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej oraz usystematyzowaniu czynników mających bezpośredni i pośredni wpływ na rozwój ruchu turystycznego¹. Liczne opracowania analityczne traktujące o możliwościach rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, poradniki oraz programy pomocowe dla rolnictwa poprzedzone są identyfikacją uwarunkowań mających wpływ na wielofunkcyjny rozwój wsi, w tym rozwój agroturystyki.

¹ M. Hełdak, *Identyfikacja i ocena uwarunkowań rozwoju agroturystyki na Dolnym Śląsku*, „Acta Scientiarum Polonorum, Administratio Locorum” 2002, nr 1 (1–2), s. 33–65.

Czynniki determinujące rozwój wypoczynku w gospodarstwach rolnych podzielić można najogólniej na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne². Przez uwarunkowania wewnętrzne (silne i słabe strony gminy) należy rozumieć specjalne walory regionu i ograniczenia, które mogą być wynikiem położenia geograficznego, stanu wyposażenia w infrastrukturę techniczną, stanu środowiska przyrodniczego, walorów kulturowych, warunków funkcjonowania rolnictwa czy też kondycji finansowej gmin³. Istotnym czynnikiem rozwoju pozostaje także aktywność władz i społeczności lokalnej.

Uwarunkowania zewnętrzne (szanse i zagrożenia) kształtowane są przez trendy rozwojowe, zjawiska przełomowe o charakterze społeczno-gospodarczym, procesy w decydujący sposób wpływające na ekonomikę, popyt na usługi, uwarunkowania prawne oraz dokumenty planistyczne.

W badaniach kładących szczególny nacisk na problemy ekorozwoju wsi oraz zrównoważony rozwój obszarów wiejskich najczęściej wymieniane czynniki warunkujące rozwój agroturystyki to:

- walory przyrodniczo-kulturowe gminy (regionu),
- atrakcyjność krajobrazu (w tym ciekły wodne i zbiorniki wodne),
- specyfika regionu, gminy, wsi (w tym duże powierzchnie lasów, użytki rolne, mały udział terenów zurbanizowanych i przemysłowych),
- szczególne atrakcje turystyczne (w tym zbieractwo, wędkarstwo, możliwość jazdy konnej i sportów wodnych),
- przystosowanie domów i obiektów wiejskich do przyjęcia turystów⁴.

Wskazywane najczęściej zespoły cech warunkujących rozwój turystyki na obszarach wiejskich to walory przyrodniczo-kulturowe wsi, przez które rozumie się stan środowiska oraz atrakcyjność krajobrazową, kulturową i etniczną danej miejscowości.

Wieś i rolnictwo można bowiem zaktywizować poprzez „inspirowanie podejmowanych przez rolników działań w zakresie agroturystyki i jej rozszerzenie, poprawę turystycznego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych obszarów wiejskich (folklor, rzemiosło, zabytki)”⁵.

² Z. Więckowicz, E. Mrozowicki, T. Dzikowska, *Czynniki warunkujące rozwój gmin*, „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie” 1999, nr 68, s. 481–487.

³ Z. Więckowicz, *Rozwój wielofunkcyjny wsi w makroregionie południowo-zachodnim na przykładzie wsi dolnośląskiej*, tezy wystąpien na konferencji „Możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi polskiej w początkach XXI wieku w kontekście integracji z UE – aspekty regionalne”, KPZK Polskiej Akademii Nauk, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2000.

⁴ K. Dubel, *Zagadnienia ekorozwoju terenów wiejskich w strategii rozwoju gmin*, IX Ogólnopolskie Forum „Ekologia Wsi”, Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi, Krosno–Solina, 1999, s. 3–7.

⁵ J. Żmija, *Rozwój terenów górskich Karpat wobec integracji z Unią Europejską*, V Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Agrobiznes w krajach Europy Środ-

Zasoby naturalne, do których zalicza się warunki klimatyczne, wodne, glebo-
we, fizjograficzne i biotyczne oraz surowce mineralne, są w turystyce określane
mianem przyrodniczych zasobów turystycznych. Te spośród nich, które stają się
przedmiotem zainteresowania turystów, stanowią przyrodnicze walory turystyczne⁶.

Osobne miejsce przypisuje się infrastrukturze, w tym sieci wodno-
kanalizacyjnej, dostępności komunikacyjnej i telekomunikacji, następnie – środkom
produkcji, do których zalicza się: dom mieszkalny, jego stan techniczny, bazę noc-
legową, wyposażenie, otoczenie domu i jego zagospodarowanie, wyposażenie
w sprzęt turystyczny oraz tworzenie bogatej oferty agroturystycznej (konie, kuligi,
wędkowanie, grzybobranie), uroczystości folklorystyczne itp. Nie mniej ważne
pozostają zasoby pracy – tzn. zasoby siły roboczej, wykształcenie, wiek osoby pro-
wadzącej gospodarstwo, doświadczenie i predyspozycje do przyjmowania turystów.

Wśród uwarunkowań zewnętrznych największy wpływ na rozwój turystyki
wiejskiej przypisuje się polityce społeczno-gospodarczej kraju. Grupa tych uwarun-
kowań nazywana jest uwarunkowaniami makroekonomicznymi i obejmuje: sytu-
ację gospodarczą kraju, działalność administracji rządowej w zakresie ochrony
środowiska, uregulowania prawne, dostępność kredytów, system podatkowy i dota-
cje. Ważnym elementem pozostaje popyt na tego typu usługi, w tym charaktery-
styka klientów (krąg aktualnych i potencjalnych klientów), zasięg oddziaływania pro-
duktu oraz nasilenie ruchu turystycznego w różnych porach roku (wahania nasilenia
ruchu turystycznego – sezonowość)⁷. Wśród zewnętrznych uwarunkowań rozwoju
turystyki wymieniane są także następujące elementy: dostęp do informacji o pro-
dukcie, zaangażowanie władz lokalnych i instytucji (otoczenie informacyjne, re-
klama, doradztwo i szkolenia) oraz wpływ dokumentów planistycznych kształtują-
cych politykę gminy i województwa na wielofunkcyjny rozwój wsi.

W literaturze pojawia się także nieco odmienna klasyfikacja czynników mają-
cych bezpośredni i pośredni wpływ na rozwój turystyki wiejskiej. W takich klasyfi-
kacjach, wśród elementów warunkujących rozwój turystyki w danej przestrzeni,
wymieniane są następujące elementy:

- zasoby turystyczne przestrzeni, czyli potencjał turystyczny (przyrodniczy,
kulturowy i infrastrukturalny),
- kapitał ludzki będący podmiotem działalności w tejże przestrzeni (przed-
siębiorczość społeczności lokalnej, procesy demograficzne),

kowej w aspekcie integracji z Unią Europejską, tom 2, Wrocław–Polanica Zdrój–Praga, Akade-
mia Ekonomiczna im. O. Langego we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 272-278.

⁶ B. Meyer, *Kształtowanie układów przestrzenno-funkcjonalnych przez turystykę*, WNUS,
Szczecin 2008, s. 61.

⁷ J. Altkorn, *Marketing w turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998,
wznowienie 2005, s. 204.

- potencjał organizacyjny, tj. sprawność działania instytucji tworzących warunki działania w badanej przestrzeni⁸.

Oceniając możliwości rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, w pierwszej kolejności powinno się zatem wziąć pod uwagę przyrodniczy, kulturowy i infrastrukturalny potencjał turystyczny tej przestrzeni, a w dalszej kolejności należy skupić się na analizie zasobów ludzkich danego regionu. Tutaj podstawowym celem badań powinien być poziom wykształcenia mieszkańców, stopień ich przedsiębiorczości, skłonności inwestycyjne, wiedza o rynku turystycznym i zrozumienie reguł gry rynkowej, decydujące o ilości i jakości oferty turystycznej. Odrębnie należy przeanalizować uwarunkowania instytucjonalne związane z organizacją działalności agroturystycznej w regionie, w tym działalności podmiotów rządowych i samorządowych.

W zestawieniu uwarunkowań wpływających na powodzenie działalności agroturystycznej w gospodarstwach rolnych na obszarze danej gminy do przyczyn podstawowych, które w największym stopniu zależą od samych rolników, zaliczono następujące czynniki:

- „odpowiednia ilość środków trwałych niezbędna do przyjęcia turystów (dom, kemping, namioty, schronisko, a także ich wyposażenie);
- atrakcyjność terenu (piękny krajobraz z lasami, jeziorami, górami czy łąkami jest zachętą dla turystów chcących przyjemnie spędzić swój wolny czas i skorzystać ze świeżego powietrza i wody)”⁹;
- fachowa obsługa turystów jako bardzo ważny aspekt społeczny (większą wagę przypisuje się umiejętności przygotowania posiłków, stwarzaniu przyjaznej atmosfery, organizowaniu interesujących rozrywek).

Do przyczyn drugoplanowych zaliczono:

- „zespół urządzeń i instytucji niezbędnych dla turystów oraz mieszkańców wsi i miast (wodociągi, połączenia komunikacyjne, punkty usługowe, telefony, ośrodki zdrowia, punkty apteczne i inne);
- przyczyny, które mają związek z ogólną sytuacją w kraju, np. system podatkowy, system kredytowy i inne regulacje prawne sprzyjające lub nie sprzyjające rozwojowi ruchu turystycznego”¹⁰.

Wśród zidentyfikowanych cech warunkujących rozwój turystyki na obszarach wiejskich analiza ponownie wyłoniła atrakcyjność przyrodniczą terenu, a więc zasoby turystyczne przestrzeni. Na pierwszym miejscu wymieniono jednak zasoby infrastrukturalne, a więc zaplecze niezbędne do przyjęcia turystów.

⁸ B. Gomółka, *Agroturystyka w regionie sądeckim: szanse i bariery rozwoju*, „Wieś i Rolnictwo” 2000, nr 1 (106).

⁹ M. Dębniwska, M. Tkaczuk, *Agroturystyka, koszty – ceny – efekty*, Poltext, Warszawa 1997, s. 181.

¹⁰ *Ibidem*.

Odrębne podejście do systematyzacji uwarunkowań rozwoju agroturystyki ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstwa rolnego przyjęła G. Magiera-Braś. W swej klasyfikacji czynniki wpływające na zwiększanie liczby gospodarstw agroturystycznych podzieliła na regionalne – zewnętrzne i wewnętrzne – oraz na ponadregionalne. Do czynników regionalnych zewnętrznych zaliczono walory przyrodniczo-turystyczne wsi oraz infrastrukturę, do czynników regionalnych wewnętrznych zaś – czynniki warunkujące działalność gospodarstw oraz wpływające na prowadzenie usług agroturystycznych w gospodarstwach rolnych. Do czynników ponadregionalnych zaliczono politykę społeczno-gospodarczą i związaną z nią działalność administracji rządowej i samorządowej¹¹.

Celem niniejszego opracowania jest analiza uwarunkowań rozwoju turystyki w gminie Bukowina Tatrzańska dokonana na podstawie oceny zasobów turystycznych przestrzeni, czyli potencjału turystycznego oraz przez pryzmat kapitału ludzkiego będącego podmiotem działalności w tejże przestrzeni. Wśród analizowanych zagadnień znalazły się potencjał przyrodniczy, kulturowy i infrastrukturalny gminy oraz przedsiębiorczość społeczności lokalnej.

2. Zasoby turystyczne przestrzeni

2.1. Potencjał przyrodniczy

Na obszarze gminy Bukowina Tatrzańska występują wartościowe elementy środowiska przyrodniczego oraz walory przyrodniczo-ekologiczne mające istotne znaczenie dla rozwoju ruchu turystycznego. W granicach administracyjnych gminy znajdują się zarówno malowniczo usytuowane osiedla wiejskie, jak również tereny Tatrzańskiego Parku Narodowego z najwyższym pasmem polskich Tatr oraz innymi osobliwościami przyrodniczo-krajobrazowymi. Walory krajobrazowe gminy stanowią o wyjątkowym charakterze i popularności miejsca nie tylko w skali regionalnej, ale i całego kraju.

Za najcenniejsze zasoby i walory przyrodnicze należy uznać bardzo wysokie walory krajobrazowe i widokowe, wynikające ze zróżnicowanej morfologii terenu, dającej możliwość oglądania szerokich panoram o wielowątkowych planach. Teren gminy ze względu na swoje specyficzne położenie na pograniczu Kotliny Jaworzyńskiej i Pogórza Spisko-Gubałowskiego oraz w dolinie Białki Tatrzańskiej posiada bardzo wysokie walory krajobrazowe. Wśród czynników wpływających na wyjątkową atrakcyjność krajobrazową można wymienić przede wszystkim znaczne wzniesienie nad poziom morza partii wierzchowinowych, co umożliwia obserwo-

¹¹ G. Magiera-Braś, *Uwarunkowania rozwoju agroturystyki*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich”, Kraków 1998, s. 140–145.

wanie rozległych panoram widokowych obejmujących Tatry, Magurę Spiską, Gorce i Pieniny, oraz występowanie rozległych przestrzeni leśnych i rolno-zadrzewiowych, tworzących wspaniałą mozaikę, z charakterystycznym dla regionu rozłogiem pól. Za obszar o bardzo wysokiej ekspozycji krajobrazowej należy uznać wszystkie tereny położone w wyższych partiach stoków, także w Tatrzańskim Parku Narodowym, w strefach grzbietowych i wierzchwinowych, oraz kulminacje szczytowe. Widoczne są one z dużych odległości, z głównych tras komunikacyjnych, punktów i ciągów widokowych.

Dużą atrakcją krajobrazową jest obecność typowo górskiej rzeki Białki Tatrzańskiej oraz jej dopływów, które wzmacniają zdecydowanie zasoby hydrologiczne. Elementy powierzchniowej sieci hydrologicznej pełnią nie tylko funkcje odwadniające, ale również funkcje ekologiczne, jako naturalne ciągi migracyjne i krajobrazotwórcze, a dzięki obudowie biologicznej wzmacniają różnorodność regionu. Ponadto obszar rzeki Białki na odcinku od ujścia Potoku Leśnickiego do ujścia do Zbiornika Czorsztyńskiego objęty jest siecią Natura 2000 w ramach Specjalnego Obszaru Ochrony (SOO) – „Dolina Białka” PLH120024, typ ostoi B, powierzchnia 716,3 ha. Przez tereny rolno-leśno-zadrzewione prowadzi szeroki korytarz migracyjny o przebiegu południkowym łączący struktury Tatr, Magury Spiskiej, Pienin, Kotliny Orawsko-Nowotarskiej i Gorców.

Dużą wartość krajobrazotwórczą posiadają ponadto tereny rolno-leśno-zadrzewione ze wspaniałą szachownicą pól.

2.2. Potencjał kulturowy

Prezentowana w niniejszym artykule gmina Bukowina Tatrzańska położona jest w południowej części województwa małopolskiego, u podnóża Tatr, bezpośrednio przy granicy ze Słowacją. Na terenie gminy leżą następujące wsie podhalańskie: Bukowina Tatrzańska, Białka Tatrzańska, Brzegi, Groń i Leśnica oraz wsie spiskie: Jurgów, Czarna Góra i Rzepiska. Pierwotna granica państw przebiegała po rzece Białce, a wsie spiskie położone były w państwie austro-węgierskim. Odrodzenie Polski po I wojnie światowej i uniezależnienie Słowacji od Węgier stworzyło nową sytuację polityczną – powstał trudny problem wytyczenia granicy, a co za tym idzie możliwie precyzyjnego i sprawiedliwego rozdzielenia ludności polskiej i słowackiej¹². Mimo zawirowań politycznych, odrębności kulturowe wsi podhalańskich i spiskich są nadal czytelne. Niezależnie od różnic w charakterze rozwoju architektury i sztuki poszczególnych części gminy wytworzyła się oryginalna sztuka ludowa¹³.

¹² S. Figiel, *Polski Spisz*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa, 1997, s. 135.

¹³ *Tatry i Podtatrze, Monografia dla szkół*, red. W. Skupień, Urząd Miasta Zakopane, Zakopane 2004, s. 479.

Dziedzictwo kulturowe gminy stanowi swoisty magnes przyciągający turystów. Niezwykle ważnymi elementami są zarówno zasoby materialne, jak i duchowe dziedzictwo kultury, czyli szeroko rozumiana tradycja. Są to zarówno gwara góralska, odrębny strój ludowy, muzyka, taniec, twórczość artystów ludowych, głęboka wiara, wierzenia, wartości i wzory zachowań, na bazie których powstaje tożsamość regionalna.

Niezwykłą rolę w utrwalaniu kultury ludowej odegrał w gminie Dom Ludowy w Bukowinie Tatrzańskiej, który powstał tu w latach 20. XX wieku, w trudnych latach odradzającej się Polski. Jak podaje S. Galica-Górkiewicz „(...) Dom Ludowy, jako placówka kultury, stał się ośrodkiem myśli społecznej, oświaty, kultury. Obecnie Dom Ludowy jest organizatorem imprez kulturowych o zasięgu ogólnopolskim, w tym m.in. „Sabałowych Bajan” (Ogólnopolski Konkurs Gawędziarzy, Instrumentalistów, Śpiewaków, Pytacy i Mowy Starosty Weselnego) i „Góralskiego Karnawału” (Ogólnopolski Konkurs Grup Kolędniczych, Popis Solowych Par Taneicznych, Kumoterki, Skiring, Ski-Skiring i Przejazd Zaprzęgami Paradnymi)”¹⁴.

W gminie zlokalizowanych jest wiele obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym kościoły (w Bukowinie Tatrzańskiej, w Białce Tatrzańskiej, w Jurgowie), Dom Ludowy w Bukowinie Tatrzańskiej, zagrody („Czarnoksiężnika Kikli” w Bukowinie Tatrzańskiej, Korkoszów w Czarnej Górze, Sołtysów w Jurgowie i zagroda w Rzepiskach na Grocholowym Potoku), zespoły szałasów (na Polanie Podokólne w Jurgowie, na Rusinowej Polanie, w Dolinie Pańszczyca, na Polanie Waksmundzkiej w Brzegach), szałas (na Polanie Nowa Roztoka i w Dolinie Pięciu Stawów Polskich w Brzegach) oraz schronisko nad Morskim Okiem. Część obiektów znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej, który prowadzi m.in. z Zakopanego przez Bukowinę Tatrzańską, Jurgów i Białkę Tatrzańską. Na szlaku znajdują się kościoły zlokalizowane w tych miejscowościach oraz obiekty Muzeum Tatrzańskiego położone w Jurgowie (zagroda Sołtysów i szałas położone na Polanie Podokólne).

Na obszarze gminy występuje również wiele obiektów cennych kulturowo, które nie są objęte ochroną konserwatorską. Zarówno wsie podhalańskie, jak i spiżskie nasycone są obiektami pochodzącymi sprzed 1945 roku, posiadającymi cechy obiektów zabytkowych. Niestety w procesie postępującego rozwoju gospodarczego daje się zauważyć gwałtowne zanikanie starej drewnianej zabudowy wsi. Warto zauważyć, że w krajobrazie wsi w większym stopniu zachowane są jednak stare, niszczone zabudowania gospodarcze.

¹⁴ S. Galica-Górkiewicz, *Bukowina Tatrzańska: powrót do źródeł*, Galeria Skorusa, Agnieszka Górkiewicz, Bukowina Tatrzańska, s. 456.

2.3. Potencjał infrastrukturalny

W okresie ostatnich kilku lat w gminie nastąpił dynamiczny rozwój terenów sportowo-rekreacyjnych – powstały liczne wyciągi i koleje narciarskie, zmieniając wizerunek poszczególnych wsi w atrakcyjne ośrodki sportów zimowych. Szczególnie dynamiczny rozwój nastąpił w miejscowości Białka Tatrzańska; inne miejscowości podążają tym samym śladem. W ostatnim roku wybudowano nowe wyciągi narciarskie w Jurgowie, Czarnej Górze oraz w Bukowinie Tatrzańskiej na Wierchu Rusińskim.

Poza terenami przeznaczonymi do uprawiania sportów zimowych rejon gminy posiada wspaniałe warunki dla wypoczynku letniego. Wsie stanowią doskonałą alternatywę dla zatłoczonego i znacznie droższego Zakopanego, oferując wspaniałe tereny dla turystyki pieszej i rowerowej. Sprzyjają temu przede wszystkim walory krajobrazowe i charakter wsi. W Bukowinie Tatrzańskiej działa Aquapark Terma, ciesząc się powodzeniem przez cały rok. Liczba miejsc noclegowych oferowanych w gminie, według informacji Urzędu Gminy w Bukowinie Tatrzańskiej, wynosi ponad 20 000. Jednak do tej liczby należałoby dodać miejsca noclegowe przygotowane w prywatnych kwaterach. Właściwie w sezonie zimowym i letnim w prawie każdym domu wynajmowane są pokoje o zróżnicowanym standardzie. Skala tego zjawiska jest ogromna.

Nieco w tyle pozostają inwestycje należące do władz samorządowych, w tym infrastruktura techniczna i sieć komunikacyjna. Gmina nadal nie jest w całości skanalizowana. W przedmiotowym terenie główne zagrożenie dla środowiska przyrodniczego upatruje się w nieprawidłowym rozwiązaniu gospodarki ściekowej. W intensywnie rozwijających się miejscowościach Białka Tatrzańska i Jurgów, a także w Brzegach, Rzepiskach i Groniu-Leśnicy nie funkcjonują grupowe oczyszczalnie ścieków. W zakresie usprawnienia systemu komunikacji projektowana od kilkudziesięciu lat obwodnica wsi Białki Tatrzańskiej, niegdyś w ciągu drogi wojewódzkiej, nie może doczekać się realizacji. Przejazd przez miejscowość w sezonie narciarskim jest bardzo utrudniony ze względu na duże natężenie ruchu związane z dojazdami do stacji narciarskich. Obecnie w polityce przestrzennej gminy, określonej w *Zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Bukowina Tatrzańska dla wsi Białka Tatrzańska*, teren stanowi jedynie rezerwę projektowanej drogi gminnej, a jej realizacja jest bardzo zagrożona.

3. Kapitał ludzki i przedsiębiorczość społeczności lokalnej

Społeczność lokalna wykazuje bardzo dużą aktywność gospodarczą. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w 2008 roku aż 879 osób fizycznych prowadziło działalność gospodarczą (na 12 tys. osób zamieszkałych na obszarze

gminy). Na uwagę zasługuje fakt, że liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na swój rachunek ciągle wzrasta – z 717 w 2005 roku, 740 w roku 2006 do 803 w roku 2007. Ponadto w gminie działają 23 stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz trzy fundacje.

Niegdyś, pomimo niekorzystnych warunków do produkcji rolniczej, w tym klimatu i ukształtowania terenu, dominującą funkcją w gminie odgrywało rolnictwo. W strukturze gospodarstw przeważały gospodarstwa indywidualne o bardzo dużym rozdrobnieniu. Jednak, co jest charakterystyczne dla Podhala, większość rolników wykonywało nierolnicze zajęcia stałe lub dorywcze poza swoim gospodarstwem. Rozmiar pozarolniczego zatrudnienia w gminie był bardzo duży. Obecnie, z racji rozwoju funkcji wypoczynkowej i turystycznej, w wielu gospodarstwach zaprzestano produkcji rolniczej. Mieszkańcy odchodzą od zatrudnienia w rolnictwie na rzecz usług związanych z obsługą ruchu turystycznego.

Po zmianie systemu politycznego szczególnie wzrosła aktywność gospodarza społeczności lokalnej. Większość inwestycji sportowo-rekreacyjnych w gminie stanowią przedsięwzięcia jej mieszkańców. Stacje narciarskie w Białce Tatrzańskiej, w Czarnej Górze i w Jurgowie oraz wyciągi w Bukowinie Tatrzańskiej są zrealizowane ze środków i z inicjatywy mieszkańców, podobnie Aquapark Terma w Bukowinie Tatrzańskiej. W gminie powstaje także wiele pensjonatów i ośrodków wypoczynkowych oraz usług towarzyszących turystyce, stanowiących inicjatywę mieszkańców gminy.

„Cechą tutejszej społeczności lokalnej są rozwinięte nieformalne więzi społeczne oraz zasiedziałość mieszkańców, które podtrzymują atmosferę zaufania oraz umożliwiają przekazywanie wartości kulturowych i umiejętności technicznych następcom”¹⁵. Owe więzi społeczne i klimat zaufania były szczególnie ważne u progu rodzącej się w Polsce gospodarki wolnorynkowej. Nie bez znaczenia dla wzmoczonej przedsiębiorczości w gminie pozostają także „(...) specyficzne elementy miejscowej kultury, takie jak oszczędność, kreatywność, skłonność do ryzyka, szczególnie wartościowanie pracy i osiągnięć indywidualnych”¹⁶.

Oferowane usługi posiadają coraz wyższy standard. Wyciągi zorganizowane są na ogół kompleksowo – turyści mają do dyspozycji nie tylko stok do zjeżdżania z tarasami o różnym stopniu trudności, ale również parking i zaplecze gastronomiczne¹⁷. Mieszkańcy szybko uczą się zarządzania, promocji i reklamy. Produkty turystyczne obejmujące szeroką gamę usług sportowych są odpowiednio zaprezentowane w mediach i w Internecie. W taki sposób promowana jest Stacja Narciarska

¹⁵ B. Domański, *Czynniki społeczne w lokalnym rozwoju gospodarczym we współczesnej Polsce*, w: *Wybrane problemy badawcze geografii społecznej w Polsce*, red. I. Sagan, M. Czepczyński, Gdynia, s. 127–134.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ B. Górz, *Spółczesność i gospodarka Podhala w okresie transformacji*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Kraków 2003, s. 162–163.

Kotelnica, Bania w Białce Tatrzańskiej, Termy w Bukowinie Tatrzańskiej oraz bogata oferta bazy noclegowej.

Podsumowanie

Analiza uwarunkowań rozwoju turystyki w gminie Bukowina Tatrzańska ujawniła, że miejscowość ta posiada wysokie walory przyrodniczo-kulturowe, które zapewniają jej uprzywilejowaną pozycję wśród innych gmin południowej Małopolski. Niewątpliwym atutem rozwoju turystyki w gminie jest ponadto bogata tożsamość kulturowa jej mieszkańców, utrwalana z pokolenia na pokolenie, przejawiająca się m.in. w gwarze góralskiej, stroju, muzyce, jak i serwowanych posiłkach, twórczości artystów ludowych, a także wartościach i wzorach zachowań.

Badania atrakcyjności turystycznej wsi położonych w gminie Bukowina Tatrzańska pozwala na sformułowanie wniosku, że w rozwoju gminy poza zasobami turystycznymi przestrzeni, czyli potencjałem turystycznym (przyrodniczy, kulturowy i infrastrukturalny), niebagatelną rolę odegrała przedsiębiorczość społeczności lokalnej oraz jej potencjał organizacyjny. Środowisko kulturowe, w którym żyje społeczność lokalna, z nieformalnymi więziami społecznymi i wzajemnym zaufaniem, jest tutaj impulsem dla nowych przedsięwzięć inwestycyjnych. Mieszkańcy posiadają dużą zdolność i gotowość do wzięcia odpowiedzialności za własny byt, nie bojąc się przy tym nowych wyzwań, czego wyrazem są powstałe w ostatnich latach nowe inwestycje, w tym głównie wyciągi narciarskie finansowane przez społeczność lokalną.

Mieszkańcy unowocześniają ofertę turystyczną – nie zapominają o promocji i reklamie, wykorzystując umiejętnie duchowe dziedzictwo kultury, w tym m.in. gwarę góralską, odrębny strój ludowy, muzykę i taniec góralski.

CONDITIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF THE SUB-TATRA VILLAGE

Summary

The purpose of this article is analysis of conditions for development of tourism in Bukowina Tatrzańska commune evaluated from the angle of tourist space resources, including: natural, cultural and infrastructural potential and also from the angle of human capital and resourcefulness of the local community. The research has shown that apart from tourist space resources, resourcefulness of the local community and their organisational potential have played a significant role in the commune's tourist devel-

opment. Informal social ties and mutual trust are an impulse for the development of new investments.

Translated by Basia Nocko-Wrend